جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تارىخى مەجمۇئەسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى

1

مىللەتلەر نەشرىياتى
بېيجىڭ

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى

1

ISBN7-105-07643-7
9 787105 076437 >

ISBN 7-105-07643-7/I · 1638
民文（维237）　定价：30.00元

جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تارىخى مەجمۇئەسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى

1

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى
مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇللۇقىدا يېزىلدى

باش مۇھەررىر : ئابدۇشۈكۈر تۇردى
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر (ئىجرائىيە) :
ئىمىنجان ئەھمىدى ئۇتۇق

ئاپتورلار: ئابدۇشۈكۈر تۇردى
لىيۇ بىن
ئىمىنجان ئەھمىدى ئۇتۇق
ئىسمائىل تۆمۈرى

مىللەتلەر نەشرىياتى

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.co

مەسئۇل مۇھەررىر : ئەركىن ئابدۇقادىر
ئەخمەتجان ھوشۇر

ئابلىز ئەمەت
مەسئۇل كوررېكتور : خەيرىنىسا روزى
خۇدابەردى خېلىل

جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تارىخى مەجمۇئەسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى(1)

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى
مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇللۇقىدا يېزىلدى

نەشر قىلغۇچى : مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى : بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى :100013، تېلېفون نومۇرى : 64290862 _ 010
ساتقۇچى : جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى : دىشىن باسما زاۋۇتى
نەشرى : 2006 ـ يىل4 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى : 2006 ـ يىل4 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى : 850×1168م م. 32كەسلەم
باسما تاۋىقى : 17.625
سانى : 0001 ـ 2000
باھاسى : 30.00 يۈەن

全国少数民族优秀图书出版资金资助项目

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔文学史.第1卷/新疆社科院民族文学研究所编著. —北京：民族出版社, 2006.4
ISBN 7-105-07643-7

Ⅰ.维…　Ⅱ.新…　Ⅲ.维吾尔族—少数民族文学：古典文学—文学史—中国—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. Ⅰ207.915

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006) 第 034183 号

第1卷：阿不都秀库尔.吐尔地　刘宾
依明江.艾合麦提　司马义.铁木尔等编

责任编辑：艾尔肯. 阿不都卡德尔　阿合买提江. 吾守尔

责任校对：阿不力孜.艾买提，海仁沙.肉孜，胡达百尔地

封面设计：刘家峰

出版发行: 民族出版社　http://www.e56.com.cn
社　址: 北京市和平里北街 14 号　邮编: 100013
电　话: 010-64290862 (维文室)
印　刷: 北京迪鑫印刷厂
版　次: 2006 年 4 月第 1 版　2006 年 4 月北京第 1 次印刷
开　本: 850 毫米×1168 毫米
印　张 17.625
印　数: 0001-2000 册
定　价: 30.00 元

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» تەھرىر ھەيئىتى

ھەيئەت پەخرىي مۇدىرى:

ئىسمائىل تىلىۋالدى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى

ھەيئەت مۇدىرلىرى:

ئابدۇرازاق تۆمۈر تەتقىقاتچى، ماگىستىر ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ليۇ بىن تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ھەيئەت ئەزالىرى:

ئابدۇشۈكۈر تۇردى تەتقىقاتچى

ليۇ كۇيلى تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

لاڭ يىڭ تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ئازاد رەھمىتۇللا سۇلتان پروفېسسور، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ئالىمجان سابىت ئالىي مۇھەررىر

ئىمىنجان ئەھمىدى ئۇتۇق كاندىدات تەتقىقاتچى

ھەبىبۇللا ئابدۇسالام كاندىدات تەتقىقاتچى

سۆز بېشى

دۆلىتىمىزنىڭ پەلسەپە-ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى نۇقتىلىق تەتقىقات تۈرى بولغان «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخى مەجمۇئەسى»نىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى — «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنى ۋە مۇناسىۋەتلىك مۇتەخەسسىس، ئالىملارنىڭ يېزىپ تەييارلىشى بىلەن مىللەتلەر نەشرىياتىنىڭ نەشر قىلىنىشىغا تاپشۇرۇلۇش ئالدىدا تۇرىدۇ. بۇ — دۆلىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدىكى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە زور مۇۋەپپەقىيەت بولۇپ، ئالاھىدە تەبرىكلەشكە ئەرزىيدۇ.

جۇڭگودىكى ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات تارىخى ياكى ئەدەبىيات تارىخى ئوچېركلىرىنىيېزىش خىزمىتىنى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى تەشۋىقات بۆلۈمى 1985-يىلى ئوتتۇرىغا قويغانىدى. تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، بۇ خىزمەت قايتىدىن كۈنتەرتىپكە كىرگۈزۈلۈپ، كونكرېت ئورۇنلاشتۇرۇلدى. مەركىزىي كومىتېت تەشۋىقات بۆلۈمى، جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى قاتارلىق تۆت ئورۇن 1985-يىلى 29-ئىيۇلدا «مەركەز تەشۋىقات (1985)18-نومۇرلۇق» ئۇقتۇرۇشنى تارقىتىپ، جۇڭگودىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخىنىڭ يېزىلىشى «مەيلى سىياسىي جەھەتتە ياكى ئىلمىي جەھەتتە بولسۇن، مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە» خىزمەت ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە

تەكشۈرۈپ كۆرسەتكەنىدى ، شۇنداقلا مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار ، ھەرقايسى ئۆلكە ، ئاپتونوم رايون ، مەركەزگە بىۋاسىتە قاراشلىق شەھەرلەردىن ئۆزى ئۈستىگە ئالغان «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخى ياكى ئەدەبىيات تارىخى ئوچېرىكلىرى مەجمۇئەسى»نىڭ ھەرقايسى مىللەت توملىرىنى يېزىش خىزمىتىگە پائال يېتەكچىلىك قىلىپ ۋە ئۇنى قوللاپ ، يېزىش داۋامىدا ئۇچرىغان مەسىلىلەرنى ئەستايىدىل ھەل قىلىپ ، بۇ خىزمەتنىڭ ۋاقتىدا تاماملىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىشنى تەلەپ قىلغانىدى . مەركەزنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخى ياكى ئەدەبىيات تارىخى ئوچېرىكلىرى مەجمۇئەسى» نى يېزىش خىزمىتى دۆلەتلىك پەلسەپە-ئىجتىمائىي پەنلەر «7-بەش يىللىق پىلان» ، «8-بەش يىللىق پىلان»نىڭ نۇقتىلىق ئىلمىي تەتقىقات تېمىسى قىلىپ بېكىتىلگەنىدى .

1984-يىلى 11-ئايدا بېيجىڭدا ئېچىلغان مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخىنى يېزىش خىزمىتى سۆھبەت يىغىنىدا ، شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر ، قازاق ، قىرغىز ، ئۆزبېك ، تاجىك ، تاتار ، شىبە ۋە رۇس قاتارلىق سەككىز ئاز سانلىق مىللەتنىڭ ئەدەبىيات تارىخى ياكى ئەدەبىيات تارىخى ئوچېرىكلىرىنى يېزىش خىزمىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇل بولۇشىغا تاپشۇرۇلدى . مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ، خەلق ھۆكۈمىتى ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ قىزغىن قوللاپ ، ياردەم بېرىشى ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى پارتكومى ، ئاكادېمىيە رەھبەرلىكىنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ ، رەھبەرلىك قىلىشى ئارقىسىدا ،مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنى ئەسەرنى يېزىش ، پىلانلاش ، تەشكىللەش ، تەھرىرلەش ۋە بېكىتىش قاتارلىق ھەرقايسى

ئىش ھالقىلىرىنى ئەستايىدىل چىڭ تۇتۇپ ، كونكرېت ئورۇنلاشتۇرۇپ يېتەكچىلىك قىلدى . تەييارلىق كۆرۈش ، پىلانلاش ، يېزىش ، تەھرىرلەش ۋە بېكىتىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان مۇتەخەسسىس ، ئالىملارنىڭ 20 يىلغا يېقىن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى نەتىجىسىدە ، «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تارىخى مەجمۇئەسى»نىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولغان «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى»نى يېزىش ۋەزىپىسى ھازىر مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندىلىپ ، ئاساسىي جەھەتتىن نەشرگە تەييارلاندى . مەن بۇ مۇناسىۋەت بىلەن «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى»نى يېزىش خىزمىتىنى تەشكىللەش ، يېزىش ، تەھرىرلەش ، تەكشۈرۈپ بېكىتىش ، نەشرگە تەييارلاش ۋە نەشر قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردە بۇ خىزمەتنى پائال قوللاپ ، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە ياردەمدە بولغان مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى ئورۇنلارغا ، رەھبەرلەرگە ، بۇ خىزمەتنى كونكرېت تۇتۇپ ، يېتەكچىلىك قىلغان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى پارتكومى ۋە ئاكادېمىيە رەھبەرلىكىگە ،مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىغا ئالاھىدە مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن . يېزىش ، تەھرىرلەش ، تەكشۈرۈپ بېكىتىش ۋە نەشر قىلىش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئېلىپ ، بۇ خىزمەتنى ئورۇنداش جەريانىدا جاپالىق ئەجىر سىڭدۈرگەن مۇتەخەسسىس ۋە ئالىملارغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىش بىلەن بىللە ، ئۇلاردىن سەمىمىي ھال سورايمەن .

جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش — بىر ئۇلۇغۋار قۇرۇلۇش ، ئۇ ئىلگىرىكىلەر قىلىپ باقمىغان ئىش . بۇ ئۇلۇغ ئىش جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيلىك ، مەنىۋى مەدەنىيلىك ۋە سىياسىي مەدەنىيلىك بەرپا قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتا ، بولۇپمۇ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيلىك بەرپا قىلىشتا ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى مۇھىم مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان . يولداش دېڭ شياۋپىڭ : «ئىككى

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

قولدا تۇتۇش ، ئىككىلا قولدا چىڭ تۇتۇش »تا چىڭ تۇرۇش لازىم دەپ كۆرسەتكىنىدەك ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيلىك قۇرۇلۇشىنىڭ چىڭ تۇتۇشقا تېگىشلىك مۇھىم تەركىبىي قىسمىدۇر . يېڭى تارىخىي شارائىتتا ، ئۇزاق تارىخقا ئىگە جۇڭخۇا مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى نۇرلاندۇرۇش — جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيلىك بەرپا قىلىشنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى . جۇڭخۇا مەدەنىيىتى جۇڭگودىكى 56 مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ مۇجەسسەملىشىشى ، شۇڭا ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتى ئورتاق راۋاجلانغان ۋە گۈللەنگەندىلا ، پۈتكۈل جۇڭخۇا مەدەنىيىتى راۋاجلىنىدۇ ۋە گۈللىنىدۇ . ھەر مىللەت ئەدىبلىرى ، مۇتەپەككۇرلىرى ئەۋلادمۇئەۋلاد ئۆز ئەقىل-پاراستى بەدىلىگە سان-ساناقسىز نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىپ ، جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنىڭ خەزىنىسىنى ئۇزلۇكسىز بېيىتىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن ، جۇڭخۇا مەدەنىيىتى زامان-زامانلاردىن بۇيان دۇنيا مەدەنىيەت خەزىنىسىدە كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك نۇر چېچىپ ، جۇلالىنىپ كەلدى . ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ 11-ئەسىردە ئۆتكەن مۇتەپەككۇر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانى ، يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن بىر دەۋردە ياشىغان تىلشۇناس ئالىم مەھمۇد قەشقەرىنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى» ناملىق ئەسىرى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ جۇڭخوا مەدەنىيەت خەزىنىسىگە قوشقان ئۇلۇغ تۆھپىسى ھېسابلىنىدۇ . شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى جۇڭخۇا مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بۇ بىباھا گۆھەرلەرنى قېزىش ، تەتقىق قىلىش ۋە نەشرگە تەييارلاش جەھەتلەردە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيلىك بەرپا قىلىش ئىشىدا ئۆچمەس خىزمەت كۆرسەتتى . «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى»نىڭ يېزىلىپ نەشرگە تەييارلىنىشى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنى «قۇتادغۇ

بىلىك» داستانىنى تەتقىق قىلىپ، ئۇنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى نەزمىي ۋە نەسرىي نۇسخىلىرىنى، خەنزۇچە تەرجىمە نۇسخىسىنى نەشرگە تەييارلاشتىن ئىبارەت زور ئەھمىيەتلىك ئىلمىي خىزمەتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىغاندىن كېيىن قولغا ئېلىپ ئىشلىگەن ۋە تاماملىغان دۆلەت دەرىجىلىك يەنە بىر نۇقتىلىق تەتقىقات تېمىسى بولۇپ، بۇ، مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىنىڭ دۆلىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيلىك قۇرۇلۇشىغا قوشقان يەنە بىر مۇھىم تۆھپىسى ھېسابلىنىدۇ.

«جۇڭگودىكى ئىلغار مەدەنىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش يۆنىلىشىگە ۋەكىللىك قىلىش» — پارتىيىمىز ئوتتۇرىغا قويغان «ئۈچكە ۋەكىللىك قىلىش» مۇھىم ئىدىيىسىنىڭ ئاساسىي تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇ بىر تەرەپتىن پارتىيىنىڭ ئىستىقبالى، تەقدىرى بىلەن مەدەنىيەتنى زىچ بىرلەشتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن يېڭى تارىخىي شارائىتتا پارتىيىمىزنىڭ مەدەنىيەت جەھەتتىكى بۇرچ تۈيغۇسىنىڭ كۈچەيگەنلىكى، ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ئىدىيىسىنىڭ پىشىپ يېتىلگەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ، جۇڭگو كوممۇنىستلىرىنىڭ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشنى ئۇلۇغۋار غايىسى ۋە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئۇلۇغ گۈللىنىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى ئالىيجاناب تارىخىي بۇرچى قىلغانلىقىنى نامايان قىلدى. ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىگە «ئۈچكە ۋەكىللىك قىلىش» مۇھىم ئىدىيىسى بويىچە يېتەكچىلىك قىلىشتا، ئەڭ مۇھىمى، ماركسىزمنىڭ ئىدېئولوگىيە ساھەسىدىكى يېتەكچىلىك ئورنىدا باشتىن-ئاخىر تەۋرەنمەي چىڭ تۇرۇشىمىز، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىجتىمائىي مۇقىملىقىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى كۆز قارىچۇقىمىزنى ئاسرىغاندەك ئاسرىشىمىز، ئىدېئولوگىيە ساھەسىدىكى كۈرەشكە يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىپ، يامان نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ مىللەت، دىن ۋە تارىخ مەسىلىسىدىن پايدىلىنىپ ئىجتىمائىي،

سىياسىي مۇقىملىقنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىشىدىن ھوشيار بولۇشىمىز كېرەك . بىز پارتىيىمىز ئوتتۇرىغا قويغان «كىشىلەرنى ئىلمىي نەزەرىيە بىلەن قوراللاندۇرۇش ، توغرا جامائەت پىكرى بىلەن يېتەكلەش ، ئالىيجاناب روھ بىلەن تەربىيىلەش ، نادىر ئەسەرلەر بىلەن ئىلھاملاندۇرۇش» تەلىپىگە قەتئىي ئەمەل قىلىپ ، نادىر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يارىتىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ ۋە گۈللەندۈرۈپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن-كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ ، ئىلغار مەدەنىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش يۆنىلىشىگە ۋەكىللىك قىلىش يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ ، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتتىكى كونا نەرسىلەرنى ئاڭلىق ھالدا چۆرۈپ تاشلاپ ، چىرىك ئىدىيە ، قالاق قاراشلارنىڭ كىشىلەرنى چىرىتىشىنى قەتئىي توسۇپ ، دەۋر بىلەن تەڭ ئىلگىرىلەپ ، پائال يېڭىلىق يارىتىپ ، مىللەتلەر ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ دەۋرنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىشىغا تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم .

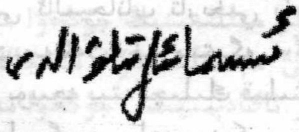

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى

2003-يىلى 11-ئاي ، ئۈرۈمچى .

كرىش سۆز

ئۇيغۇرلار — جۇڭخۇا مىللەتلىرى چوڭ ئائىلىسىنىڭ ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بىر ئەزاسى. ئۇ مەملىكىتىمىزنىڭ قەدىمكى شىمالىي مىللەتلىرى تارىخىدىمۇ مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. مىلادىيە 840-يىلى، قەدىمكى ئۇيغۇرلار زور تۇركۇمدە غەربىي يۇرتقا كۆچۈپ كېلىپ ماكانلاشقاندىن كېيىن، ئەسلىدە مۇشۇ زېمىندا ياشاپ كەلگەن بىر تۇغقان ۋە باشقا قېرىنداش مىللەتلەر بىلەن بىرلىكتە ۋەتىنىمىزنىڭ غەربىي شىمال چېگرا رايونىنى ئورتاق ئۆزلەشتۇرۇپ، تەدرىجىي ھالدا شىنجاڭدىكى ئاساسىي مىللەتكە ئايلاندى. ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا رايونىنى گۈللەندۇرۇش ۋە قوغداشتىن ئىبارەت ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات داۋامىدا، ئۇيغۇرلار ۋەتىنىنىڭ ئۇزۇن يىللىق بۈيۈك تارىخىغا ۋە جۇڭخۇا مىللەتلىرى مەدەنىيىتىگە ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان. ئۇنىڭ تارىخى جۇڭگو تارىخىنىڭ بىر قىسمى؛ ئۇنىڭ مەدەنىيىتى جۇڭخۇا مىللەتلىرى مەدەنىيىتىنىڭ بىر قىسمى؛ ئۇنىڭ ئەدەبىياتى كۆپ مىللەتلىك جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىدۇر.

ئۇيغۇرلار يېزىق قوللىنىشتىن خېلىلا ئىلگىرى، ئۆزلىرىنىڭ مول خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى بار ئىدى. تارىخىي كىتابلارغا كىرگۈزۈلگەن، كېيىنكى ئەسىرلەردە خاتىرىلىنىپ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن قىممەتلىك قوليازما ئەسەرلەردىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ناھايىتى بۇرۇنلا قەدىمكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزىنىڭ ناخشا-قوشاق، رىۋايەت، ئەپسانە ۋە تارىخىي داستانلىرى بولغان ھەمدە ئۇلار ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئەنئەنىسىنىڭ شەكىللىنىشىگە مۇھىم مەنبە بولۇپ قالغان. ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقى ئەسىرلەر داۋامىدىكى

ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئىجتىمائىي كۈرەشلەر جەريانىدا مول بىلىم ۋە تەجرىبىلەرنى ياراتقان ۋە توپلىغان ھەمدە ئۇنى خەلق ئېغىز ئىجادىيىتى ئارقىلىق ئوبراز ۋە ئىدىيىگە ئايلاندۇرۇپ، خەلقنىڭ شۇ دەۋردىكى ئادىل جەمئىيەت قۇرۇش غايىسىنى ئىپادىلىگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى يەنە مىللەتنىڭ روھىغا سىڭىپ كىرىدىغان بىر خىل مەدەنىيەت بولۇش سۈپىتى بىلەن كېيىنكىلەرگە مىراس بولۇپ قالغان. ئۇيغۇرلاردا 5-ئەسىردىن باشلاپ يازما ئەدەبىيات شەكىللەنگەندىن كېيىن، شائىرلار ۋە يازغۇچىلار ئۇزلۇكسىز ھالدا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن تېما، ۋەقەلىك، ژانىر، تىل شەكلى ۋە ئىستىلىستىكىلىق ۋاستىلەرنى، بارلىق مول، ھاياتىي كۈچكە ئىگە، پايدىلىق ئوزۇقلۇق تەركىبلەرنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزۈندىن بۇيان داۋاملىشىپ كەلگەن مىللىي ئەدەبىيات ئەنئەنىسىنى شەكىللەندۈرگەن ۋە بېيىتقان. ئۇلار خەلق ئارىسىدىكى ئەسەرلەرنى ئاددىي ھالدا كۆچۈرۈپ كەلگەن بولماستىن، بەلكى ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي ئىدىيىسى ۋە ئېستېتىك ئىزدىنىشىنى سىڭدۈرۈپ قايتا ئىجاد قىلىپ، بۇ تېمىلارنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ موللاشتۇرۇپ، ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، بەدىئىيلىك جەھەتتە تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۇرگەن. مانا بۇ پۈتكۈل ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدا ئالاھىدە گەۋدىلىك بىر ھادىسىدۇر. ئۇيغۇرلارنىڭ كلاسسىك يازغۇچىلىرى ئۆز ئىجادىيىتىنى دەل خەلقنىڭ روھىي زېمىنىغا چوڭقۇر يىلتىز تارتقۇزۇپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن، تارىختىن بۇيان شەكىللەنگەن ئەدەبىيات ئەنئەنىسىدە ئەزەلدىن ئۈزۈلۈپ باقمىغان تارىخىي ۋارىسلىق، روشەن مىللىي ئۇسلۇب ۋە ئالاھىدىلىك ئىپادىلىنىپ كەلگەن. كۆپلىگەن قەدىمكى ئۇيغۇر يازما ئەدەبىيات ئەسەرلىرىدە رېئالىزم ۋە رومانتىزملىق ئامىللار ئارىلىشىپ كەتكەن بولۇپ، لىرىك، ئېپىك ۋە دىئالوگلۇق ئىپادىلەش ۋاستىلىرى ئورگانىك بىرلىشىپ، تىل جەھەتتە روشەن رىتىم، توق قاپىيىگە

ئىگە مۇزىكىلىق گۈزەللىك ئىپادىلەنگەن . ئەمەلىيەتتە ، بىر قىسىم كىلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى ئىجاد قىلىنغاندىن كېيىن ، ناھايىتى تېزلا مەشھۇر چوڭ تىپتىكى ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكا ئەسىرى — «ئون ئىككى مۇقام»نىڭ ناخشا تېكىستى قىلىنىپ ، خەلق ئىچىدە كەڭ تارقىلىپ ئېيتىلغان ۋە بۈگۈنگىچە يېتىپ كەلگەن .

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تۈرلۈك ئالاھىدە مۇھىت ۋە ئارقا كۆرۈنۈش ئاستىدا شەكىللەنگەن ۋە تەرەققىي قىلغان . قۇملۇقنىڭ شىمالىدىكى مەزگىللەردە ئۇيغۇرلار باشقا كۆپلىگەن شىمال مىللەتلىرى قاتارىدا شامان مەدەنىيىتى مۇھىتىدا ياشىغان . كېيىن يەنە مانى دىنىنى قوبۇل قىلغان . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ۋەتىنىمىزنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مەدەنىيىتى بىلەن زىچ ئالاقىدە بولغان . ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىنىڭ باشلىنىش بەلگىسى بولغان بىر قىسىم قەدىمكى تۈرك يېزىقىدىكى «ئورخۇن مەڭگۈ تاشلىرى» مۇشۇ دەۋردە ۋۇجۇدقا چىققان . ئورخۇن ئۇيغۇر خانلىقى قۇرۇلۇشتىن بۇرۇن ئۇيغۇرلار باشقا كۆپلىگەن قەدىمكى قەبىلىلەر بىلەن بىرلىكتە تۈرك خانلىقىغا تەۋە بولغان دەۋردە ، ئۇيغۇرلار بۇ كۆچمەن چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەربىي-مەمۇرىي بىرلەشمە گەۋدىنىڭ مەدەنىيىتى — «تۈرك مەدەنىيىتى»نىڭ شەكىللىنىشىگە ھەسسە قوشقان . تۈرك خانلىقى يىمىرىلگەندىن كېيىن ، تۈرك مەدەنىيىتى مەركەز ياكى سۇبستانسىيە بولۇشتىن قەتئىينەزەر ، مەۋجۇدلۇقىنى يوقاتقان ، خۇددى ھازىر تارىختا يوقىلىپ كەتكەن نۇرغۇنلىغان قەدىمكى قەبىلىلەرنىڭ مەدەنىيىتىگە ئوخشاش ، بىر خىل « پارچىلىنىش خاراكتېرلىك مەدەنىيەت »كە ئايلىنىپ قالغاندى . ئۇنىڭ بىرقانچە خىل مەدەنىيەت ئالاھىدىلىكى تارقىلىپ ياكى كۆچۈپ كەتكەن قەبىلىلەر تەرىپىدىن ئاسىيانىڭ ئوتتۇرا ۋە غەربىي قىسمىدىكى كەڭ زېمىنغا ئېلىپ كېتىلگەن . ئۇ يېڭى تەبىئىي ۋە ئىجتىمائىي مۇھىتتا يېڭى ئىقتىسادىي ۋە سىياسىي شارائىتنىڭ ئۆزگەرتىشىگە ئۇچراپ ،

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com